

Η μορφή της Μήδειας στη σύγχρονη ελληνική και γεωργιανή λογοτεχνία. Τυπολογικοί παραλληλισμοί

Ana Chikovani*

Ο σκοπός της έρευνάς μας είναι να μελετηθούν καινούριες τάσεις ερμηνείας του λογοτεχνικού μύθου και της μορφής της Μήδειας στη σύγχρονη ελληνική και γεωργιανή λογοτεχνία.

Η λογοτεχνική μορφή της Μήδειας έχει γίνει αντικείμενο επεξεργασίας σε διάφορες παραλλαγές και ήταν δημοφιλής ανάμεσα σε συγγραφείς επί αιώνες. Η μορφή της Μήδειας, η οποία περιλαμβάνει τελείως αντιφατικά χαρακτηριστικά, ήταν ιδανική λογοτεχνική μορφή: οι συγγραφείς και οι καλλιτέχνες μπορούσαν να επεξεργαστούν το πρόβλημα του «Εαυτού» και του «Άλλου».

Θεωρώντας ότι πολλοί λογοτεχνικοί μύθοι φορτίζονται σε μεγάλο βαθμό από την ιστορική συγκυρία — συνέχειες, ασυνέχειες και ρήξεις που δίνουν σ' αυτούς νέο περιεχόμενο ή αλλάζουν το περιεχόμενό τους —, θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε σε ποιό βαθμό ο μύθος της Μήδειας έχει υποστεί μεταλλάξεις και μεταποιήσεις. Έτσι, μαζί με το λογοτεχνικό ενδιαφέρον ιδιαίτερη σημασία αποκτά και η πολιτισμική πλευρά του ζητήματος.

Στα τέλη του 20ού αιώνα το ενδιαφέρον προς το λογοτεχνικό μύθο της Μήδειας αυξάνει. Τα κίνητρα μπορεί να είναι πολλά και διαφορετικά. Μερικοί λογοτέχνες προσπαθούν να απαλλάξουν την Μήδεια από την ευθύνη της δολοφονίας, άλλοι χρησιμοποιούν την μορφή της ως σύμβολο φεμινισμού.

Βάσει μιας συγκριτικής προσέγγισης η μελέτη προσπαθεί να δείξει πώς εκφράστηκαν στη λογοτεχνία τα στοιχεία των πολιτισμικών αλλαγών που λειτουργούσαν στην ελληνική κοινωνία και την κοινωνία της Γεωργίας, και πώς λειτουργούν μέσα στα λογοτεχνικά έργα των Ελλήνων και των Γεωργιανών συγγραφέων.

Βασικές βιβλιογραφικές πληροφορίες για τα έργα της σύγχρονης ελληνικής δραματουργίας με θέμα την Μήδεια και την Αργοναυτική εκστρατεία παρέχουν οι μελέτες της Καίτης Διαμαντάκου-Αγάθου,¹ της Ευσεβίας Χασάπη-Χριστοδούλου², και του Φώτη Χρυσανθόπουλου³. Δύο έργα του 19ου αιώνα και έξι έργα από το 1959 έως το 1994 είναι το σύνολο των ελληνικών δραματικών παραλλαγών της Μήδειας που εντοπίζει και αναλύει η Χασάπη-Χριστοδούλου στην μελέτη της. Στα οχτώ αυτά έργα η Διαμαντάκου-Αγάθου προσθέτει άλλα δεκατρία, εκ των οποίων τα εννέα εντοπίζονται στην πρώτη δεκαετία του 21ου αιώνα, ολοκληρώνοντας, από την άποψη της δραματουργίας, το «ιστορικό» της πρόσληψης σχετικά με το μύθο της Μήδειας.⁴ Στα είκοσι ένα αυτά έργα⁵ προστίθενται δύο αδημοσίευστα θεατρικά έργα, που

* Ana Chikovani, Associate Professor, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Institute of Classical, Byzantine and Modern Greek Studies.

¹ Διαμαντάκου-Αγάθου 2011, 541-558.

² Χασάπη-Χριστοδούλου 2002.

³ Χρυσανθόπουλος 2009.

⁴ Διαμαντάκου-Αγάθου 2011, 541-558.

⁵ Με χρονολογική σειρά: Ζαμπέλιος 1860, Ανώνυμος 1891, Χριστοδούλου 1975, Λαμπίδης 1982, Μάτεσις 1982, Κέκκου 1990, Μπουντούρης 1990, Μποστ 1993, Ζιώγας 1995, Γκουρογιάννης 1995, Μπούρας 1997 (1), Μπούρας 1997 (2), Κοντραφούρης 2000, Ταξιάρχης 2006, Βουτσίνος (ανέβηκε το 2007), Μαργαρίτη 2008, Καναβούρης 2009, Τσίπος 2009, Φλουράκης (γράφηκε το 2010), Δημητριάδης 2010, Δημητριάδης 2013.

αναφέρονται στην Μήδεια πριν από την εγκατάστασή της στην Κόρινθο: *Ιάσων, Αργοναυτική Εκστρατεία* του Γκιώργου Σαλτόγλου (1975) και *Οι Αργοναύτες* της Τιτίκας Σαριγκούλη (2002). Στα θεατρικά αυτά έργα θα προσθέσουμε από την μεριά μας τα δύο μυθιστορήματα: *Η Μεγάλη Χίμαιρα* του Μ. Καραγάτση⁶ και *Η Μήδεια δεν χόρευε ποτέ* της Πασχαλίας Τραυλού⁷, ένα αδημοσίευτο θεατρικό έργο του Αντρέα Φλουράκη *Μήδειας Πατούσες*⁸ (ανέβηκε στη σκηνή το 2014), και το δοκίμιο της Λιλής Ζωγράφου *Από τη Μήδεια στη Σταχτοπούτα. Η ιστορία του φαλλού*.⁹ Στην παρούσα μελέτη δε θα εξετάσουμε τα έργα της ποίησης που αναφέρονται στην μορφή της Μήδειας και θα περιοριστούμε σε μια γενική αποτίμηση των τάσεων της αναπαράστασης και πρόσληψης της μορφής της Μήδειας από τους σύγχρονους Έλληνες και Γεωργιανούς λογοτέχνες.

Εάν η Μήδεια, αυτή η αμφιλεγόμενη μυθική και δραματική μορφή μέχρι τα τέλη του 20ού αιώνα, απασχόλησε ελάχιστα τους Έλληνες λογοτέχνες και μέχρι την δεκατία του '80 είχαν δημοσιευτεί μόνο μερικά έργα με θέμα το μύθο της Μήδειας, στο μεταίχμιο του 20ού και 21^{ου} αιώνα η Μήδεια επιστρέφει δυναμικά στην ελληνική δραματουργία. Αξιοσημείωτο είναι πως αυτή είναι η εποχή, όταν κύμα μεταναστών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης κατευθύνεται στην Ελλάδα.

Ελάχιστα είναι τα έργα στη γεωργιανή λογοτεχνία που να αναφέρονται στο θέμα και τη μορφή της Μήδειας μέχρι το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα. Αν και η Μήδεια επανεμφανίζεται στη γεωργιανή λογοτεχνία τον 20ό αιώνα, η παραγωγή αυτή, με το ιδιαίτερα ευαίσθητο θέμα για το γεωργιανό αναγνωστικό και θεατρόφιλο κοινό, παραμένει πενιχρή.

Σε ένα μικρό σημείωμα από τον συγγραφέα — στη εισαγωγή του έργου *Η άλλη Μήδεια* — ο Βασίλης Μπουντούρης επισημάνει: *Σημασία έχει πως 2.410 χρόνια μετά την πρώτη παράσταση της Μήδειας του Ευριπίδη καμιά γυναικία δεν ξαναέφερε το όνομα Μήδεια. Όνομα που θα 'πρεπε να φέρουν με περιφάνεια οι γυναίκες, το όνομα που σημαίνει «σοφή κυρία», ρίχτηκε στη λάσπη, στιγματίστηκε ανέκκλητα, έγινε συνώνυμο του μίσους και των βαμμένων χεριών με αθώο παιδικό αίμα...*¹⁰

Πράγματι, δύσκολα θα συναντήσει κανείς μια γυναίκα με το όνομα Μήδεια σε διάφορες χώρες του κόσμου. Ο συγγραφέας, όμως, παρέλειψε να σημειώσει, και μάλλον δε θα μπορούσε να ξέρει πως στη Γεωργία, στη χώρα της Αρχαίας Κολχίδας, μέχρι σήμερα με υπερηφάνεια φέρουν οι γυναίκες το όνομα Μήδεια, όνομα που κρύβει κάτι το μυστικό και μια γοητεία. Στη Γεωργία, τα κορίτσια συχνά φέρουν το όνομα Μήδεια, γιατί οι γονείς θέλουν οι κόρες τους να κληρονομήσουν τη σοφία, τη δύναμη, το θάρρος, την ιατρική γνώση και πολλές άλλες αρετές. Στη Γεωργία δε θα σας πούνε πως είναι όνομα μιας παιδοκτόνου. Στη Γεωργία, η Μήδεια ταυτίζεται με τον «Εαυτό», με τον οικείο πολιτισμό και αυτός μπορεί να είναι ο λόγος που το όνομα εύκολα απωθεί τις αρνητικές ιδιότητες, τις οποίες απέκτησε αλλού ως μια Βάρβαρη, ξένη.

Η ευρωπαϊκή λογοτεχνία, η μουσική και οι εικαστικές τέχνες του 20ού αιώνα βρήκαν ιδιαίτερα ενδιαφέρον το θέμα, τη μορφή και τον ρόλο της Μήδειας ως «ξένου», «Άλλου». Όπως

⁶ Μ. Καραγάτσης 2001.

⁷ Τραυλού 2014.

⁸ Φλουράκης, αδημοσίευτο.

⁹ Ζωγράφου 1998.

¹⁰ Μπουντούρης 1990, 7-8.

φαίνεται, οι πράξεις της αναγκάζουν τους ανθρώπους να επανεκτιμήσουν τις πιο βαθιές αξίες τους.¹¹

Θα αναφερθούμε αναδρομικά και (λόγω του περιορισμένου χρόνου) κατ' επιλογήν στα πιο αντιπροσωπευτικά έργα με θέμα την μορφή της Μήδειας, αρχίζοντας από τα τέλη του 19ου αιώνα και φτάνοντας στις μέρες μας.

Η *Μήδεια* του ιταλοθρεμμένου Ιωάννου Ζαμπελίου γράφτηκε πιθανότατα στη δεκαετία του 1840 (εντοπίζεται στη δραματουργία το 1860) και «παραφράζει» το ομώνυμο έργο του Cesare della Valle duca di Ventigano. Στο έργο αυτό του Ζαμπελίου προβάλλεται η παιδοκτονία της ευριπίδειας *Μήδειας*. Η *Μήδεια* είναι διπλά αποκλεισμένη — ως «ξένη» και ως «γυναίκα».¹²

Το 1891 δημοσιεύτηκε η *Μήδεια*, ανώνυμου συγγραφέα. Όπως αναφέρει η Καίτη Διαμαντάκου-Αγάθου, «Στο τέλος του έργου [...] η παιδοκτόνος έχει “μετανοήσει” βαθέως για την πράξη της, ωστόσο, έχει αποφύγει την “αυτοχειρία” της ζαμπέλειας ομολόγου της και έχει μάλιστα αναρρηθεί στην υπερκόσμια σφαίρα της θεϊκής καταγωγής της.» Το έργο αυτό του ανώνυμου συγγραφέα επισκιάστηκε «από την “επώνυμη” εκδοχή του Ζαμπελίου μέχρι και τις αρχές της δεύτερης δεκαετίας του 20ού αιώνα, οπότε και αυτή περιέπεσε σε θεατρική αδράνεια.»¹³

Το επόμενο έργο ελληνικής λογοτεχνίας που γράφτηκε με θέμα τη *Μήδεια* είναι η *Μεγάλη Χίμαιρα* του Μ. Καραγάτση (Πρωτοδημοσιεύτηκε το 1936 ως νουβέλα με τον τίτλο *Χίμαιρα* και κυκλοφόρησε ως μυθιστόρημα με τον τίτλο *Μεγάλη Χίμαιρα* το 1953). Παρά το γεγονός ότι στο συγκεκριμένο έργο έχουμε να κάνουμε με πλοκή καθαρά μυθιστορηματική, *δεν μπορούμε* — όπως επισημαίνει ο Γιώργος Φρέρης — *να αγνοήσουμε το ρόλο της «μυθικής αλληγορίας» στην περίπτωση μας της Μαρίνας-Μήδειας σαν μια αναπαράσταση συγκεκριμένης μυθικής μορφής. Η σύγχρονη Μήδεια κατά τον Καραγάτση σκοτώνει τα παιδιά της ορμωμένη από τη βασανιστική ερωτική ζωή και όχι από τη ζηλοτυπία, όπως το θέλει το αρχέτυπο έργο.*¹⁴ Η *Μεγάλη Χίμαιρα* του Μ. Καραγάτση παρουσιάστηκε με επιτυχία στη σκηνή το 2014, στο Φεστιβάλ Αθηνών, σε σκηνοθεσία του Δημήτρη Τάρλου — του εγγονού του Μ. Καραγάτση.

Το ψέμα του Ιάσωνα του Δημήτρη Χριστοδούλου γράφεται το 1959, αλλά παρουσιάζεται στη σκηνή και δημοσιεύεται το 1975. Η Κόλχισσα πριγκίπισσα πλανάται με την απειλητική παρουσία της καθόλη τη διάρκεια του έργου, χωρίς όμως να εμφανιστεί επί σκηνής. Η ηρωίδα αποφορτίζεται από την πράξη της παιδοκτονίας, διατηρεί μόνο την εκδικητική της διάθεση, η οποία μένει σε επίπεδο απειλής.¹⁵ Η εκδοχή του Χριστοδούλου μας μεταφέρει σε μια δραματική παραγωγή διαφορετικών έργων στα τέλη του 20ού και στις αρχές του 21ου αιώνα, που διαλέγονται άρρητα ή συνήθως ρητά, έμμεσα ή συνήθως άμεσα με τον αρχαίο λογοτεχνικό μύθο συνθέτοντας ένα «πολυφωνικό» λόγο που επιχειρεί να προσεγγίσει από διαφορετικές ιδεολογικές πλευρές και με διαφορετικά εκφραστικά μέσα την υπόθεση *Μήδειας*.¹⁶

¹¹ Johnston 1997, 7-8.

¹² Διαμαντάκου-Αγάθου 2011, 543.

¹³ Διαμαντάκου-Αγάθου 2011, 545.

¹⁴ Φρέρης 2007, 108-109.

¹⁵ Χασάπη-Χριστοδούλου 2002, том Β, 874-875.

¹⁶ Διαμαντάκου-Αγάθου 2011, 546.

Τα έργα *Ιάσων, Αργοναυτική Εκστρατεία* του Γκιώργου Σαλτόγλου (1975) και *Οι Αργοναύτες* της Τιτίκας Σαριγκούλη (2002) παρουσιάζουν τη Μήδεια μόνο πριν από την εγκατάστασή της στην Κόρινθο κατά τη διάρκεια της Αργοναυτικής εκστρατείας.

Οι σύγχρονοι Έλληνες συγγραφείς προσπαθούν να παρουσιάσουν τον γνωστό μύθο με την δική τους ερμηνεία. Οι δραματουργοί κάνουν σύνθεση των διαφόρων πηγών και παρουσιάζουν το συμπέρασμα που τους φαίνεται ως το πιο παραδεκτικό. Για πρώτη φορά ύστερα από πολλούς αιώνες, ο Χάρης Λαμπίδης στο έργο του *Ποιος σκότωσε τα παιδιά της Μήδειας* (1982) και ο Βασίλης Μπουντούρης στο έργο *Η άλλη Μήδεια* (1990) απαλλάσσουν την Μήδεια από το στίγμα της φόνισσας των παιδιών της, προσπαθώντας να αποκαταστήσουν το δίκαιο. *Η άλλη Μήδεια δεν είναι διασκευή της Μήδειας του Ευριπίδη, μας λέει ο συγγραφέας, κρατάει το δικαίωμα να αφηγηθεί τον Μύθο της Μήδειας όπως σώζονταν, προτού ακόμα η λογική της πατριαρχίας τον διαστρεβλώσει, προτού τον θέσει εκτός των τειχών και τον ρίξει στη λησμονιά των αιώνων.*¹⁷

Η Μαρία Κέκκου ως εισαγωγή στο έργο της παρουσιάζει μια ανασκόπηση (Μήδεια του Ευριπίδη, Μήδεια του Σενέκα, Μήδεια του Ζαν Ανούιγ) και κατόπιν παρουσιάζει τη δική της εκδοχή της Μήδειας με τον τίτλο *Νέα Εκδοχή. Μήδεια. Η οφιοπλόκαμη ερινύα των πόθων* (1990). *Το έργο δεν επιζητεί τη νομική-ηθική «απαλλαγή» της Μήδειας από τα καταλελογισμένα εγκλήματα,*¹⁸ αλλά με μια «φεμινιστική» προοπτική η Μήδεια από περιθωριοποιημένη βάρβαρη γίνεται επίκεντρο και χειραγωγός των εξελίξεων, αποποιείται την ταυτότητα του υποταγμένου θηλυκού και καταστρέφει τον πρώην δυνάστη της...¹⁹

Η *Μήδεια* (1993) του Μποστ (Χρυσάνθος Μποσταντζόγλου) είναι μια παρωδία της τραγωδίας του Ευριπίδη και μια από τις πιο κωμικές παραστάσεις στο σύγχρονο ελληνικό θεατρικό ρεπερτόριο. Ο Μποστ μεταμορφώνει την τραγική πρωταγωνίστρια του Ευριπίδη σε τραγικωμικό χαρακτήρα και την ίδια στιγμή, μέσω Αριστοφανικών μεταφορών και λογοπαιγνίων, ασκεί κρητική και μαστιγώνει τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα. Η Μήδεια του Μποστ δεν εκδικείται τον Ιάσωνα σκοτώνοντας την αγαπημένη του, τη Γλαύκη, και τον πατέρα της, αλλά φονεύει τα παιδιά της για λόγους ηθικής... Έτσι τα παιδιά πέφτουν θύματα μιας ανάρμοστης κοινωνικής συμπεριφοράς. *Τα θέματα που θίγονται με έμμεσο τρόπο είναι η βαρβαρότητα των ξένων και η φιλοξενία των Ελλήνων... Ο Μποστ γράφει ένα σύγχρονο έργο με όρους μυθικούς, αλλάζοντας την εξέλιξη και τα μοτίβα του μύθου, καθώς η ανάγκη να εξετασθούν κάτω από κοινωνικό πρίσμα είναι επιτακτική.*²⁰

Στην τραγωδία του Βασίλη Ζιώγα (γράφηκε το 1995), η Μήδεια τοποθετείται στο θεϊκό επίπεδο. Αντί το μοτίβο της παιδοκτονίας ο Ζιώγας προτείνει κάτι διαφορετικό — την επιστροφή τους στη μήτρα που τα γέννησε. Η Μήδεια οδηγείται στην αυτοκτονία για να περάσει από την ανθρώπινη υπόσταση στη θεϊκή.

Στο «δράμα» *Η Μήδεια δεν βλέπει εφιάλτες* (2009) του Κώστα Καναβούρη παρουσιάζονται δύο γυναίκες χωρίς ονόματα από την Ανατολική Ευρώπη. Η Γυναίκα Α και η Γυναίκα Β, πρόσφυγες από την Οδυσσό, καθαρίστριες στο Ίδρυμα Φροντίδας Παιδιών με νοητική υστέρηση «λυτρώνουν» — όπως πιστεύουν — τα εγκαταλελειμμένα αυτά παιδιά με την ευθανασία.

¹⁷ Μπουντούρης 1990, 6.

¹⁸ Διαμαντάκου-Αγάθου 2011, 547.

¹⁹ Λιάπης 2008, 332-333, από: Διαμαντάκου-Αγάθου 2011, 547.

²⁰ Χρυσανθόπουλος 2009, 34-35.

Ο Δημήτρης Δημητριάδης παρουσιάζει ενδιαφέρουσα στάση στα δύο θατρικά του έργα *Τόκος* και *Πολιτισμός*. Στο ανατρεπτικό θεατρικό έργο *Τόκος* (2010) δεν αναφέρεται το όνομα της Μήδειας ή άλλων πρωταγωνιστών του μύθου. Το έργο ξεκινά με μια ηρωίδα να διηγείται πως ο άντρας της σκότωσε τη νύφη της που ήταν έγκυος στο δέκατο τρίτο εγγόνι της. Οι ήρωες αυτού του έργου, γιορτάζουν τη γέννηση ενός παιδιού, μια αλληλουχία γεγονότων συμβαίνει μέσα στη νύχτα και προχωρεί προς το ξημέρωμα που η επίτοκος μητέρα πνίγει το νεογέννητο. Το έργο θίγει πολλά από τα επίκαιρα και επώδυνα ζητήματα της σύγχρονης κοινωνίας — την απόλυτη διαφθορά, τη σήψη — φτάνοντας σε μια αλληλουχία δολοφονιών.

Στην «κοσμική τραγωδία» *Πολιτισμός* (2013) του Δημήτρη Δημητριάδη η Μήδεια χάνει τις μαγικές της ιδιότητες, αδυνατεί να σκοτώσει την ερωτική της αντίζηλο και ούτε σφάζει τα παιδιά της. Τίποτα δεν λειτουργεί σύμφωνα με το μύθο, αλλά εξίσου φρικιαστικά γεγονότα λαμβάνουν χώρα: η Γλαύκη θανατώνεται από τον πατέρα της, ενώ τα παιδιά, όπως και ο Ιάσοντας, και ο Παιδαγωγός κατασπαράσσονται από έναν δράκο.

Η Ελληνίδα συγγραφέας και δημοσιογράφος Λιλή Ζωγράφου επιχείρησε να παρουσιάσει την αποσύνθεση των πατριαρχικών στερεοτύπων. Στην εισαγωγή του βιβλίου της *Από τη Μήδεια στη Σταχτοπούτα* (1998) τονίζει ότι δεν είναι φεμινίστρια αλλά αντιφεμινίστρια. Στο δοκίμιο αυτό η Λιλή Ζωγράφου επιχειρεί μια αφήγηση της φυλετικής πορείας της ανθρωπότητας. Στην εισαγωγή του βιβλίου διαβάζουμε: *Γιατί από τη Μήδεια στη Σταχτοπούτα; Μα η Μήδεια διέθετε την επίγνωση του σώματός της και το πάθος του, σε αντίθεση με τη Σταχτοπούτα που καθόταν άβουλη δίπλα στο τζάκι μη περιμένοντας και μη διεκδικώντας τίποτα. Τα παραμύθια είναι οι καθρέφτες κάθε εποχής. Το τέλος της μητριαρχικής εποχής έφτιαξε το μύθο της Μήδειας, στον σφύζοντα από ανδρική ισχύ πατριαρχικό κόσμο των δύο τελευταίων αιώνων ξεπήδησε η αθλιότητα της Σταχτοπούτας που δεν περίμενε ούτε κατά διάνοιαν το βασιλόπουλο, να όμως που της προέκυψε.²¹ Η συγγραφέας ισχυρίζεται ότι η μεταλλαγή από τη μητριαρχία στην πατριαρχία ήταν ο λόγος που η Μήδεια, ως τυπική ηρωίδα της μητριαρχικής εποχής και κοινωνίας, ενοχοποιήθηκε και στιγματίστηκε ως παιδοκτόνος.*

Στα έργα του Κωνσταντίνου Μπούρα, *Η Μήδεια στην Αθήνα* και *Το τέλος της Μήδειας* (1997) παρακολουθούμε τη συνέχεια της ευριπίδειας Μήδειας, όταν πολλά χρόνια μετά την παιδοκτονία στην Κόρυνθο η ηρωίδα ζει στην αυλή του βασιλιά Αιγέα²² και αναλογίζεται τα φονικά που είχε διαπράξει, των παιδιών της και του αδελφού της.

Το μυθιστόρημα της συγγραφέα Πασχαλίας Τραυλού *Η Μήδεια δεν χόρευε ποτέ* (2014) — όπως μας ενημερώνει το οπισθόφυλλο της έκδοσης — έχει ως αφορμή τον γνωστό μύθο, τον οποίο μεταφέρει στη σύγχρονη εποχή και τον οδηγεί ένα βήμα πιο πέρα, στη δίκη της παιδοκτόνου. Η σύγχρονη Μήδεια του βιβλίου, η κατά κόσμον Αιμιλία Στρατάκη, πλαισιώνεται από τέσσερις ακόμα ήρωες. Τον ψυχολόγο Νικήτα, τον ζωγράφο Αλέξανδρο, τη συγγραφέα Έλλη Ευριπίδου και τον δικηγόρο Μίνωα, καθένας εκ των οποίων ζει τη ζωή του υπό τη σκιά μιας Μήδειας συζύγου ή μητέρας, ενόσω παλεύουν να διεισδύσουν στην ψυχή της κατηγορουμένης και να μάθουν το μυστικό της.

²¹ Ζωγράφου 1998, 9.

²² Διαμαντάκου-Αγάθου 2011, 548.

Ο Ανδρέας Φλουράκης στο αδημοσίευτο θεατρικό του έργο *Μήδεια Μπούρκα* (2010) παρουσιάζει το θέμα και την μορφή της Μήδειας από μια διαφορετική οπτική γωνία. Εδώ η μυθική Μήδεια εμφανίζεται ως μια σύγχρονη ξένη από τη Μέση Ανατολή. Ο συγγραφέας καταπιάνεται με το ζήτημα της μπούρκας και της ταυτότητας των ξένων. Λίγο προτού συλληφθεί για τα εγκλήματα που διέπραξε, η Μήδεια κάνει μια γενναία εξομολόγηση, γεμάτη ιστορικές, μυθολογικές και προσωπικές αφηγήσεις, καταθέτοντας έτσι το προφίλ μιας φυγάδας δολοφόνου.

Στο αλλό αδημοσίευτο θεατρικό έργο του Αντρέα Φλουράκη *Μήδεια Πατούσες*, που ανέβηκε στη σκηνή το 2014, η *Μήδεια θα φύγει με τον Ιάσονα, έστω κι αν ξέρει ότι θα προδοθεί και θα πεθάνει και θα δολοφονήσει τα παιδιά της. Ο Φλουράκης έχει δημιουργήσει στο έργο αυτό τον ξεκαρδιστικό χαρακτήρα της... μέντιουμ, που έχει προειδοποιήσει για το μέλλον τους τη Μήδεια αλλά και τον Ιάσονα και τον αδελφό της Μήδειας. Όλοι θα κάνουν το επικίνδυνο διάβημα. Κάθε βήμα, κάθε ίχνος της πατούσας τους στη γη θα τους φέρει πιο κοντά στο πεπρωμένο. Το θέμα του έργου όμως δεν είναι το πεπρωμένο, αλλά η περιπέτεια της ζωής, το προδιαγεγραμμένο τέλος που ο καθένας το διεκδικεί με τον δικό του βηματισμό. Αυτό το μεταφορικό και κυριολεκτικό «γαργάλημα» στις πατούσες για το επόμενο βήμα, μέσα στο αναπόφευκτο σκηνικό του θανάτου, αποτελεί, σύμφωνα με την Κυριακή Σπανού, μια ερεθιστική δημιουργική εμμονή για τον Ανδρέα Φλουράκη.²³*

Σύμφωνα με την υπόθεση ότι κάθε εποχή και κοινωνία ξαναδιαβάζει τους μύθους εκ νέου, η μορφή της Μήδειας στη σύγχρονη λογοτεχνία παρουσιάζει ενδιαφέρον για τον τρόπο που οι μύθοι εκφράζουν την «αλήθεια» της στιγμής της δημιουργίας τους. Έχοντας υπόψη τις πολλές και διαφορετικές ερμηνείες, οι Έλληνες συγγραφείς του 20ού αιώνα στην πλειοψηφία τους είναι εμπνευσμένοι από την ευριπίδεια παραλλαγή της μορφής της Μήδειας, αλλά προς τα τέλη του 20ού και τις αρχές του 21ου αιώνα καινούργιες ερμηνείες της μορφής της Μήδειας έρχονται στο φως και μπορούμε να παρατηρήσουμε την αποσύνθεση της ελληνοκεντρικής στάσης. Η απενοχοποιημένη μορφή της Μήδεις συναντάται περισσότερο στην ελληνική δραματουργία παρά στην πεζογραφία. Η Μήδεια στα έργα αναφοράς αποτελεί αντανάκλαση των σύγχρονων κοινωνικο-ιστορικών αλλαγών, αλλά ταυτόχρονα παρουσιάζεται με μια οικεία μορφή, η οποία αναδεικνύει τα στοιχεία τα οποία βασανίζουν τον σύγχρονο άνθρωπο.

Στη γεωργιανή λογοτεχνία η στάση απέναντι στη Μήδεια ήταν πάντα αμφίσημη και το θέμα ιδιαίτερα ευαίσθητο εξαιτίας της ταύτισης της Μήδειας με τον «Εαυτό» και τον πολιτισμό, την ιστορία και την φήμη της χώρας. Στην πρόσληψη του μύθου διακρίνονται δύο βασικές γραμμές — η μία ακολουθεί την ευριπίδεια εκδοχή του μύθου, που υποστηρίζεται σε μικρότερο βαθμό, και η δεύτερη αποτελεί προσπάθεια απενοχοποίησης της Μήδειας. Η πληροφορία ότι οι Κορίνθιοι πλήρωσαν τον Ευριπίδη δεκαπέντε τάλαντα, για να γράψει μια τραγωδία που θα τους απάλλαζε από το έγκλημά τους σε βάρος των παιδιών της Μήδειας,²⁴ τα οποία δολοφόνησαν, όταν αυτά κατέφυγαν στο ιερό της Ήρας, είναι περισσότερο πιστευτή στη Γεωργία. Πέραν αυτής της άποψης και της αντίστοιχης του Ευριπίδη, υπάρχουν έξι ακόμα δυνατές παραλλαγές και εφόσον κάθε μύθος αποτελείται από το σύνολο των παραλλαγών του²⁵ — οι οποίες είναι ισοδύναμες —

²³ Σπανού 2014.

²⁴ Graves 1955.

²⁵ Levi'- Strauss, 1958: 240-242.

συμπαιράινουμε, ότι κάθε εκδοχή καταγράφει τις επιλογές της δικής του ιστορικής και κοινωνικής πραγματικότητας.

Τα έργα της γεωργιανής λογοτεχνίας (από τον 19ο έως τον 21ο αιώνα), όπου αναπτύσσεται το θέμα ή ο μύθος της Μήδειας, είναι ελάχιστα σε σχέση με τα αντίστοιχα ελληνικά. Αυτά είναι: Ακάκι Τσερετέλι, *Μήδεια* (Δράμα) (1895). Γκριγκόλ Ρομπακίτζε, *Μέγκι, η Γεωργιανή δεσποινίδα (ή οι κοτσίδες της Μήδειας)* (μυθιστόρημα) (1932). Λεβάν Σανικίτζε, *Ιστορία μιας Κόλχισσας* (ιστορικό-μυθολογικό μυθιστόρημα) (1963). Οτάρ Τσιλάτζε, *Ένας άνθρωπος πήγαινε στο δρόμο* (μυθιστόρημα) (1973). Όπως στην περίπτωση της ελληνικής λογοτεχνίας, δε θα αναφερθούμε στα γεωργιανά ποιητικά έργα με θέμα την μορφή της Μήδειας.

Δεν έχουν βρεθεί αρχαίες γεωργιανές πηγές που να αναφέρονται στη Μήδεια, αλλά η προφορική παράδοση δείχνει ότι η μορφή της Μήδειας και ο αργοναυτικός κύκλος των μύθων ήταν γνωστός. Μόνο από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, κατά την περίοδο της αφύπνησης της εθνικής συνείδησης των Γεωργιανών, η επιθυμία για την προαγωγή του πλούτου και το μεγαλείο της Αρχαίας Κολχίδας ως ιστορικού παρελθόντος της χώρας ζωντανεύουν την παραμελημένη μορφή της Μήδειας στη γεωργιανή λογοτεχνία.

Το δράμα του Ακάκι Τσερετέλι *Μήδεια*²⁶ αναφέρεται στη χρυσή εποχή της Αρχαίας Κολχίδας, όταν οι Αργοναύτες μόλις είχαν φτάσει για να αποκτήσουν το Χρυσόμαλλο δέρας. Η Μήδεια, αυτή η δυναμική μορφή της μύθου, παρουσιάζεται στο έργο ως τελειώς παθητική δεσποινίδα. Ούτε βοηθάει τον Ιάσονα, ούτε σκοτώνει τον αδελφό της. Το μόνο της σφάλμα για το οποίο μπορεί να κατηγορηθεί είναι η αγάπη της για τον Ιάσονα. Ο σκοπός του συγγραφέα είναι να απαλλάξει τελειώς τη Μήδεια από την ενοχή της παιδοκτονίας, αλλά η καινούρια αυτή μορφή της Μήδειας έχει χάσει όλη την γοητεία και την λάμψη της.

Ενδιαφέρουσα είναι η στάση του Γκριγκόλ Ρομπακίτζε — Γεωργιανού συγγραφέα που είχε φιλικές σχέσεις με τον Νίκο Καζανζάκη και ο οποίος μετά την εισβολή του Σοβιετικού Στρατού στη Γεωργία και την καθιέρωση του σοβιετικού καθεστώτος μετανάστευσε στη Γερμανία. Το έργο του Ρομπακίτζε δημοσιεύτηκε πρώτα στα Γερμανικά το 1932 στο Tübingen και το 1934 στα Ιταλικά στο Μιλάνο με τίτλο *Οι Κοτσίδες της Μήδειας*. Η γεωργιανή μετάφραση του έργου δημοσιεύτηκε μόνο το 2012.

Από τις πρώτες σελίδες του μυθιστορήματος *Μέγκι, η Γεωργιανή δεσποινίδα (ή οι κοτσίδες της Μήδειας)*²⁷ ο αναγνώστης είναι σίγουρος ότι η Μέγκι — με την ομορφιά της, την εσωτερική της δύναμη και τη μαγευτική γοητεία της είναι η προσωποποίηση της Μήδειας. Το γεγονός αυτό το υπογραμμίζει ο συγγραφέας κατά τη διάρκεια του έργου. Η έρευνα — κατά πόσο συμπίπτει η μορφή της Μέγκι με τη στερεότυπη μορφή της Μήδειας²⁸ — δείχνει ότι η Μέγκι διαφέρει σε ορισμένα χαρακτηριστικά από το μυθικό της πρωτότυπο, αλλά παρόλα αυτά η παρομοίωση της Μέγκι με την Μήδεια είναι σαφής και μπορούμε να πούμε ότι η Μέγκι είναι μια υπόσταση της Μήδειας. Επιπλέον η γοητευτική και μαγευτική δύναμη της Κολχίδας και η παράλληλη διήγηση της ιστορίας της Μήδειας από τη γιαγιά Μενέκη είναι τα μοτίβα που συνοδεύουν το έργο σε όλη τη διάρκεια του.

²⁶ Ts'ereteli 1989.

²⁷ Robakidze 2012.

²⁸ Chikovani 2007, 130-136.

Η κύρια διαφορά ανάμεσα στην ιστορία της Μήδειας και εκείνη της Μέγκι μπορεί να θεωρηθεί το ακόλουθο: στον μύθο των Αργοναυτών η Μήδεια είναι μια «ξένη», βάρβαρη από μια χώρα στην άκρη του κόσμου, που παρόλες της τις αρετές και τη βοήθεια που προσφέρει, παραμένει η «Άλλη». Η Μέγκι αντίθετα, είναι στη δική της χώρα. Παρόλα αυτά, στο τέλος του μυθιστορήματος η Μέγκι είναι περιθωριοποιημένη από τη δική της κοινωνία, διότι ύστερα από τον θάνατο του γιου της δεν μπορεί / δεν θέλει να γυρίσει στο σπίτι της και περιπλανείται σε διάφορες περιοχές της χώρας. Η ομορφιά της γεννάει πάθος και αιμοταραχή παντού, αλλά η ψυχή της παραμένει παρθένα/καθαρή όπως τονίζει ο συγγραφέας. Ο όχλος την ανακήρυξε ως μάγισσα, λόγω της παρομοίωσής της με το δικό της πορτρέτο, που για την περίοδο εκείνη θεωρείται ιερό και έχει γιατρέψει χιλιάδες αρρώστους. Η Μέγκι συνεχίζει απομονωμένη το δρόμο της, ψάχνοντας για τον «εαυτό» της και για τόπο κάτω από τον ήλιο. Στο τελευταίο κεφάλαιο του έργου ο συγγραφέας στρέφει την Μέγκι απέναντι στον αναγνώστη και τον κάνει να πιστέψει πως δεν είναι διαφορετική, πως είναι ο ίδιος ο «δικός» μας εαυτός στο μεγαλύτερο βαθμό που θα μπορούσε να υποθέσει κανείς, ότι είναι το παρόν και το μέλλον του εαυτού μας που θα υπάρχει για πάντα, σαν ακτίνες ηλίου στις κατακόκκινες κοτσίδες της...²⁹

Όπως αναφέραμε ήδη, ο Γκριγκόλ Ρομπακίτζε δημοσίευσε το μυθιστόρημα αυτό στα γερμανικά και επομένως το έργο πρώτιστα προορίζεται για τον Γερμανό ή τον Ευρωπαίο αναγνώστη. Από αυτή την οπτική γωνία θα μπορούσε να είναι δύσκολο για τον Γεωργιανό συγγραφέα να παρουσιάσει την Μέγκι έτσι ώστε να γίνει αποδεκτή. Ο Γερμανός αναγνώστης θα έπρεπε να δεχθεί την Μέγκι, μια «άλλη», ως τον «εαυτό» του. Ο σκοπός αυτός είναι πραγματικά δύσκολο να επιτευχθεί, αλλά παίρνοντας υπόψη τις κριτικές και τις θετικές αναφορές, με τις οποίες τιμήθηκε το έργο, μπορούμε να πούμε πως ο συγγραφέας πέτυχε να προσπεράσει τις δυσκολίες στην παρουσίαση της μορφής της ηρωίδας. Η Μέγκι αποτελεί παράδειγμα της παρουσίας του «εαυτού» με όλες τις θετικές και τις αρνητικές πλευρές του.

Στο ιστορικό και μυθολογικό μυθιστόρημα *Ιστορία μιας Κόλχισσας* του Λεβάν Σανικίτζε, ο συγγραφέας διηγείται την ιστορία και την εθνική τραγωδία στην αυλή του βασιλιά Αιήτη, όταν η κόρη του βασιλιά και θεμελιώτρια της Ιατρικής, η Μήδεια, θα βοηθήσει τους Αργοναύτες να αρπάξουν το Χρυσόμαλλο δέρας.

Στο περίφημο μυθιστόρημα του Γεωργιανού συγγραφέα Οτάρ Τσιλάτζε *Ένας άνθρωπος πήγαινε στο δρόμο* (αποτελεί τριλογία), μόνο ο πρώτος τόμος αναφέρεται στην Μήδεια και η ιστορία τελειώνει εκεί που η Μήδεια, βοηθώντας τον Ιάσονα να σωθεί με την ιαματική αλοιφή που του δίνει για να προστατευτεί, και ύστερα από την αρπαγή του Χρυσόμαλλου δέρατος, εγκαταλείπει την Κολχίδα μαζί με τον Ιάσονα. Η Μήδεια δεν ξαναεμφνίζεται στο έργο κατά τη διάρκεια του δεύτερου και του τρίτου τόμου και ο αναγνώστης δε θα μάθει τι απέγινε αυτή η ηρωίδα στην μακρινή χώρα της Κορίνθου. Περιγράφοντας τα παιδικά χρόνια της Πριγκίπισσας, ο συγγραφέας αναφέρει πως η Μήδεια ονειρευόταν την μακρινή αυτή χώρα ως απόγονος του θρόνου της Κορίνθου,³⁰ πως ο πατέρας της, ο Αιήτης, της διηγούνταν τις ιστορίες για την μαγευτική αυτή χώρα έχοντάς την καθισμένη στα γόνατά του, όταν ήταν μικρή. Από το

²⁹ Robakidze 2012, 222-223.

³⁰ Για τις μυθικές εκδοχές και τις λογοτεχνικές πηγές σύμφωνα με τις οποίες ο Αιήτης και κατ' επέκταση η Μήδεια έχουν νόμιμα δικαιώματα στην Κόρινθο και για τα παιδιά της Μήδειας που δολοφονούνται από τους Κορινθίους βλ. Mastronarde 2006: 82-85.

μυθισόρημα δε μαθαίνουμε τι απέγινε ο αδελφός της Μήδειας, ο νεαρός με τις προφητικές ικανότητες, και εάν πράγματι τον σκότωσε η Μήδεια. Ο συγγραφέας περιγράφει μόνο την παιδική και την νεανική περίοδο της Μήδειας, που μεγάλωνε κάτω από την σκιά και την άμεση επιτήρηση της ιέρειας και καλής γνώστριας των μαγικών και ιαματικών βοτάνων — της αδελφής του βασιλιά Αιήτη — της Θείας Καμάρι. Άλλα ενδιαφέροντα πρόσωπα που έχουν σχέση με τη μορφή της Μήδειας είναι η χαριτωμένη μορφή της αδελφής της Μήδειας, η Καήσσα, και ο Φρίξος, ο άντρας της Καήσσας — το ελληνόπουλο, που ως παιδί είχε βρεθεί στη θάλασσα και εφόσον ζητούσε άσυλο, είχε υιοθετηθεί από τον βασιλιά Αιήτη.

Σε σχέση με την στάση του γεωργιανού κοινού απέναντι στη Μήδεια αξιοσημείωτη είναι η συμβουλή του θεάτρου, που έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στην πολιτισμική ζωή της Γεωργίας κατά τον 20ό αιώνα και έως σήμερα. Πριν από την εγκαθίδρυση του Σοβιετικού καθεστώτος το επαγγελματικό γεωργιανό θέατρο ευνοούσε ιδιαίτερα την αρχαία ελληνική τραγωδία και παρόλο αυτό η Ευριπίδεια *Μήδεια* δεν είχε ανεβαστεί στη σκηνή ούτε μια φορά.³¹ Αυτή η στάση, που ήταν χαρακτηριστική και για τη λογοτεχνία, συνεχίστηκε στο θέατρο μέχρι τη δεκαετία του 1960, όταν ο διάσημος Γεωργιανός σκηνοθέτης, Α. Τσαρτισβίλι, αποφάσισε να ανεβάσει την παράσταση της *Μήδειας* του Ευριπίδη. Το γεγονός αυτό έγινε δεκτό με αποδοκιμασία και εχθρότητα από την πλευρά του γεωργιανού κοινού. Ο σκηνοθέτης κατηγορήθηκε για έλλειψη πατριωτικών συναισθημάτων. Ο σκηνοθέτης αναγκάστηκε να παίζει ο ίδιος τον ρόλο της Μήδειας στις πρόβες του έργου, αφού δυσκολεύτηκε στην αρχή να πείσει τη διάσημη Γεωργιανή ηθοποιό, την Βέρικο Αντζαπαρίτζε, να ασναλάβει τον ρόλο της Μήδειας. Η ίδια έχει παρατηρήσει ότι, μολονότι θαυμάζει την ελληνική τραγωδία, ωστόσο, η Μήδεια, αυτή η δολοφόνος των παιδιών της, πάντα την γέμιζε με τρόμο.³²

Η σκηνική αυτή εκτέλεση του Α. Τσαρτισβίλι θεωρείται πολύ σημαντική για το γεωργιανό θεατρικό κοινό, αφού αποτέλεσε προσπάθεια να απαλλαγεί η γεωργιανή κοινωνία από το λεγόμενο «σύμπλεγμα της Μήδειας»³³. Ο σκηνοθέτης πρότεινε στους θεατές μια εκδοχή ερμηνείας στην προσπάθεια να απαλλαγεί η μορφή της Μήδειας από το έγκλημα της δολοφονίας των παιδιών της: η κολχική προέλευση της ηρωίδας ήταν ιδιαίτερα τονισμένη κατά τη διάρκεια του έργου, η προδοσία της μητρικής γης και της πατρίδας και όχι του έρωτα ερμηνεύτηκε ως η πηγή της τραγωδίας της. Η Μήδεια, που στην παράσταση αυτή τον ρόλο υποδύθηκε η κορυφαία Γεωργιανή ηθοποιός Αντζαπαρίτζε, αποφασίζει να δολοφονήσει τα παιδιά της την τελευταία στιγμή, ύστερα από τον θάνατο του Κρέοντα και της Κρέουσας, στην προσπάθεια μιας μητέρας να σώσει τα παιδιά της από ένα χειρότερο θάνατο, τον αναπόφευκτο θάνατο από τα χέρια των Κορινθίων. Η Μήδεια στην παράσταση αυτή δεν απομακρύνεται με άρμα, αλλά μένει μόνη, έχοντας την ζωή ως τιμωρία.

Συνοψίζοντας θα επισημαίναμε ότι, εάν στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία συναντούμε μια μεγάλη ποικιλία έργων με θέμα την Μήδεια, στη γεωργιανή λογοτεχνία η παραγωγή είναι σχετικά πενιχρή. Επίσης, εάν στην ελληνική λογοτεχνία η στάση απέναντι στη μορφή της Μήδειας ποικίλει (φεμινιστική στάση, στάση σε σχέση με τον «Άλλο», ευριπίδεια στάση), στη γεωργιανή

³¹ Nadareishvili 2007, 223.

³² Για λεπτομέρειες βλ. Nadareishvili 2007, 222-229.

³³ Ibid, 224.

λογοτεχνία δεν συναντάμε μια τέτοια ποικιλία και η στάση εκφράζεται με δύο τρόπους, είτε γίνεται δεκτή η ευριπίδεια στάση είτε προβάλλεται η απενοχοποιημένη μορφή της Μήδειας (που από την πλευρά της, ωστόσο, δεν διακρίνεται με πολλές ερμηνείες και παραλλαγές).

Τα κοινά στοιχεία του μύθου στη γεωργιανή λογοτεχνία προσδιορίζονται στην πλεοψηφία τους από την τάση για απενοχοποίηση της Μήδειας. Όμως, τα πιο επιτυχημένα έργα από την άποψη της λογοτεχνικής αξίας είναι είτε αυτά που αποσιωπούν την τύχη της Μήδειας ύστερα από την Αργοναυτική εκστρατεία και αφήνουν την φαντασία του αναγνώστη να δημιουργήσει τη συνέχεια της ιστορίας (Οτάρ Τσιλάτζε) είτε αυτά που προσφεύγουν στη λογοτεχνική αλληγορία (περίπτωση της Μέγκι του Γκριγκόλ Ρομπακίτζε).

Στη γεωργιανή λογοτεχνία δε τονίζεται (με εξαίρεση την περιθωριοποίηση της Μέγκι) αυτή η στάση ως προς την «Άλλη» ή ως προς την «Ξένη», που παρατηρήσαμε στα έργα της ελληνικής λογοτεχνίας προς τα τέλη του 20ού και τις αρχές του 21ου αιώνα. Επίσης δεν συναντάμε τις φεμινιστικές στάσεις που αφθονούν στην ευρωπαϊκή λογοτεχνία.³⁴ Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι η γεωργιανή λογοτεχνία όπως και το γεωργιανό αναγνωστικό κοινό συνεχίζει να ταυτίζει τη Μήδεια με τον «Εαυτό», που έγινε αντικείμενο εκμετάλλευσης από την παγκόσμια ιστορία της λογοτεχνίας και δυσκολεύεται να απαλλαγεί από το «σύμπλεγμα» αυτό.

Αντίθετα, η ανάλυση της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας δείχνει ότι για ένα μέρος των λογοτεχνών και δραματουργών στα τέλη του 20ού και στις αρχές του 21ου αιώνα η Μήδεια θεωρείται ως μια «Άλλη», που η μορφή και το όνομά της έγιναν αντικείμενο εκμετάλλευσης και αδικήθηκαν από στην ιστορία. Οι συγγραφείς και οι δραματουργοί αυτοί προσπαθούν να αποκαταστήσουν το δίκαιο στα έργα τους.

Παρόλα αυτά είναι δύσκολο να μιλήσει κανείς για την ολική «απενοχοποίηση» της Μήδειας στη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία. Θα ήταν πιο ορθό να επισημάνουμε ότι η λογοτεχνική μορφή της Μήδειας, ηρωίδας μερικών σύγχρονων έργων, είναι περισσότερο οικεία για ορισμένους σύγχρονους Έλληνες λογοτέχνες: αντιμετωπίζουν τη Μήδεια ως μια ξένη, την οποία πρέπει να καταλάβουμε και όχι να καταδικάσουμε.

Τα ζητήματα της πολιτισμικής ταυτότητας και οι αφομοιώσεις των αρχαίων μύθων για την Μήδεια μπορεί να έχουν άμεση επικαιρότητα για τη δική μας γνώση και ερμηνεία των σύγχρονων κοινωνιών και του περιγυρού τους. Οι αρχαίοι μύθοι και παραδόσεις συνεχίζουν τη ζωή και τη λειτουργία τους με μια ή άλλη μορφή στην ανθρώπινη συνείδηση, στην καθημερινή ζωή και, ανάλογα, στην τέχνη και τη λογοτεχνία. Οι συγγραφείς ανανέωσαν τον μύθο για την Μήδεια και η συγκριτική στάση των έργων που αναφέρονται στη Μήδεια αναδείχνει την τραγική και αμφίσημη φύση του χαρακτήρα της.

Βιβλιογραφία

Μελέτες και άρθρα

Διαμαντάκου-Αγάθου, Καίτη: «Οι αντιφάσεις μιας παιδοκτόνου ή η πολυφωνική ταυτότητα της Μήδειας στη σύγχρονη ελληνική δραματουργία», Δ' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών, Πρακτικά, *Ταυτότητες στον ελληνικό κόσμο (από το 1204 έως σήμερα)*, Επιμέλεια Κωνσταντίνος Α. Δημάδης, τόμος Α', Αθήνα 2011: 541-558.
http://www.eens.org/?page_id=2611

³⁴ McDonald 1997, 301-304.

- Λιάπης, Βάιος: «Η λογοτεχνική πρόσληψη της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας», στο Α. Μαρκαντωνάτος - Χρ. Τσαγγάλης (επιμ.), *Αρχαία Ελληνική τραγωδία. Θεωρία και πράξη*, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg 2008.
- Σπανού, Κυριακή: «Μήδεια», *Κυριακάτικη Αυγή*, Αναγνώσεις, 29/3/2014, Available at: http://avgi-anagnoseis.blogspot.com/2014/03/blog-post_7413.html [Accessed: 18th December 2014]
- Χασάπη-Χριστοδούλου, Ευσεβία: *Η ελληνική μυθολογία στο νεοελληνικό δράμα. Από την εποχή του Κρητικού θεάτρου έως το τέλος του 20ού αιώνα*, Πρόλογος: Βάλτερ Πούχνερ, 2 τόμοι, Θεσσαλονίκη: University Studio Press 2002.
- Χρυσανθόπουλος, Φώτης: «Η Πρόσληψη της Μήδειας του Ευριπίδη στη νεοελληνική δραματουργία», διπλωματική εργασία (Μ.Δ.Ε), Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στο «Αρχαίο Ελληνικό Θέατρο», Πανεπιστήμιο Πατρών, Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Θεατρικών Σπουδών 2009. Available at: http://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/2824/3/Nimertis_Chrysanthopoulos%28the%29.pdf [Accessed: 18th December 2014]
- Φρέρης, Γιώργος: «Ο Λογοτεχνικός Μύθος της Μήδειας στη νεότερη Ελληνική Λογοτεχνία», *Διαβάζω*, τεύχος 479, 2007: 106-115.
- Chikovani, Ann: “Grigol Robakidze’s novel *Megi – Georgian Maiden or Medea’s Braids* and the interpretation of Medea’s image in Modern Greek Literature”. *Phasis*, volume 10 (II) 2007: 130-136
- Johnston, Sara, *Introduction*, in the book: J.J. Clauss and S.I. Johnston (Ed), *Medea, Essays on Medea in Myth, Literature, Philosophy and Art*, Princeton University Press, 1997.
- Levi'- Strauss, Claude: *Anthropologie Structurale*, Plon, 1958: 240-242.
- Mastrorarde, Donald J.: «Γενική εισαγωγή στο Ευριπίδου *Μήδεια* (εισαγωγή, φιλολογική επιμέλεια, σχόλια: Donald J. Mastrorarde, μτφρ. Δήμητρα Γιωτοπούλου), Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2006.
- McDonald, Marianna: “Medea as Politician and Diva: Riding the Dragon into the Future,” in the book: J.J. Clauss and S.I. Johnston (Ed), *Medea, Essays on Medea in Myth, Literature, Philosophy and Art*, Princeton University Press, 1997.
- Nadareishvili, Ketevan: “Medea in the context of Modern Georgian Culture”, *Phasis*, volume 10 (II): 222-230.

Κείμενα

- Γκουρογιάννης, Βασίλης: *Μήδεια*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα 1995.
- Δημητριάδης, Δημήτρης: *Τόκος*, εκδόσεις Νέα Σκηνή – Θέατρο της οδού Κυκλάδων, Αθήνα 2010.
- Δημητριάδης, Δημήτρης: *Πολιτισμός: Μια κοσμική τραγωδία*, Εκδόσεις roema, Αθήνα 2013.
- Ζαμπέλιος, Ιωάννης, *Μήδεια (Τραγωδία δωδέκατη)*, εκδ.Τυπογραφείον ο Παρνασσός, Ζάκυνθος 1860.
- Ζιώγας, Βασίλης: *Μήδεια*. Δακτυλόγραφο στη βιβλιοθήκη του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών, Αθηνών, 1995.
- Ζωγράφου, Λιλή: *Από τη Μήδεια στη Σταχτοπούτα. Η ιστορία του φαλλού*, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 1998.
- Καναβούρης, Κώστας: *Η Μήδεια δεν βλέπει εφιάλτες. Μια νουβέλα και ένα δράμα*, Εκδόσεις Ηλέκτρα, Αθήνα 2009.
- Καραγάτσης, Μ.: *Η Μεγάλη Χίμαιρα* Αθήνα 2001.
- Κέκκου, Μαρία: *Μήδεια, η οφιοπλόκαμη ερινύα των πόθων*, εκδ. ΥΠΑΤΙΑ, Αθήνα 1990.
- Κοντραφούρης, Γιάννης: «Μήδεια. Η έξοδος», στο *Ιοκάστη και όλα κείμενα για το θέατρο: άπαντα τα ευρισκόμενα*, Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα 2000.

- Λαμπίδης, Χάρης: *Ποιος σκότωσε τα παιδιά της Μήδειας*, Αθήνα: Κέδρος 1981.
- Μαργαρίτη, Άννα-Μαρία: *Backstage (Παρασκήνιο)*, στον τόμο *Αναγνώσεις 2008. Τα ελληνικά έργα* (επιμ. Σίσσυ Παπαθανασίου), Αιγόκερωσ/Θέατρο, Θεατρικό Αναλόγιο, Αθήνα 2008: 79-127.
- Μάτεσις, Παύλος: *Εξορία*, Αθήνα: Εστία 1982.
- Μποστ: *Μήδεια* (στο πρόγραμμα της παράστασης από το Θέατρο «Στοά», θεατρική περίοδος 1993-94, Αθήνα: Θέατρο Στοά 1993.
- Μπουντούρης, Βασίλης: *Η άλλη Μήδεια*, Αθήνα: Εκδόσεις Γκοβόστη 1990.
- Μπούρας, Κωνσταντίνος: «Η Μήδεια στην Αθήνα». Στη συλλογή *Στον αστερισμό της Εκάτης*, Αθήνα-Γιάννινα: Εκδόσεις Δωδώνη 1997 (1): 25-32 .
- Μπούρας, Κωνσταντίνος: «Το τέλος της Μήδειας». Στη συλλογή *Στον αστερισμό της Εκάτης*, Αθήνα-Γιάννινα: Εκδόσεις Δωδώνη 1997 1997 (2): 33-51.
- Ταξιάρχης, Ντίνος: «Μήδεια Αυτοπυρπολούμενη». Στη συλλογή *Θέατρο Τομ. Δ΄ (Τραγωδίες)* εκδ. Αθήνα: Δρόμων 2006: 14-80.
- Τραυλού, Πασχαλία: *Η Μήδεια δεν χόρευε ποτέ*, Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο 2014.
- Τσίπος, Μανώλης: *Sabine X, Οπερέττα για τη μητρότητα στον Κήπο των Φυτεμένων Μωρών για πέντε αριθμούς, μια γυναίκα και τη μητέρα – βασισμένο σε πραγματικά γεγονότα*, Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη 2009.
- Φλουράκης, Αντρέας: *Μήδειας Μπούργκα*, αδημοσίευτο.
- Φλουράκης, Αντρέας: *Μήδειας Πατούσες*, αδημοσίευτο.
- Χριστοδούλου, Δημήτρης: «Το ψέμα του Ιάσονα», στο πρόγραμμα της παράστασης από την Ελληνική Λαϊκή Σκηνή. Αθήνα, Θέατρο «Αίγλη» 1975.
- Graves, Robert: *The Greek Myths*, U.K, Penguin Books Victoria 1955.
- Chiladze, Otari: [A man was going down the road]. *Gzaze erti k'atsi midioda*, (Novel in 3 volumes), Palitra Media Publishers, Tbilisi 2004 (In Georgian).
- Robakidze, Grigol: [Megi, Georgian Maiden], *Megi kartveli gogona*, translator Nana Gogolashvili, Artanuji publishers, Tbilisi 2012 (In Georgian).
- Sanikidze, Levan: [Story of the Colchian Maiden]. *Ambavi k'olkhi asulisa*, Nakaduli publishers, Tbilisi 1963 (In Georgian).
- Ts'ereteli, Akaki, [Selected Works]. *Rcheuli nats'armoebebi*, volume 2, poems and Dramatic works, Sabch'ota Sakartvelo publishers, Tbilisi 1989 (In Georgian).